

Vykintas Vaitkevičius

IŠ ANKSTYVOSIOS ŠVENČIONIŲ ISTORIJOS

1. Įvadas

Didesnių miestų ir miestelių, kurių pavadinimai būtų susiję su senąja lietuvių religija, nėra gausu. Švenčionys – vienas iš administracinių Rytų Lietuvos centrų – yra įdomus tokios rūšies pavyzdys. Krašto priešistorė, pirmiausia akmens ir žalvario amžių laikotarpis, jau kuris laikas yra tyrinėtojų akiratyje. Archeologinių tyrimų prie Kretuono rezultatai nuolat teikia vertingų duomenų, kurie analizuojami mokslinių leidinių puslapiuose bei konferencijų salėse. Tò kol kas negalėtume pasakyti apie ankstyvąją Švenčionių istoriją (XIII–XIV a.).

Nuo seno tyrėjams rūpėjo Švenčionių pavadinimo kilmė (plg.: „Švenčionių vardas pats prašosi rišamas su vietos šventais gojais, su aukurais ir jų apeigomis. Taigi, mūsų Švenčionys seni ir šventi“ [1]), tačiau tik pastarųjų metų duomenys leidžia apie tai tvirtai kalbėti, lokalizuoti „pirmuosius“ Švenčionis apie 5 km į pietus nuo šiandieninio miesto.

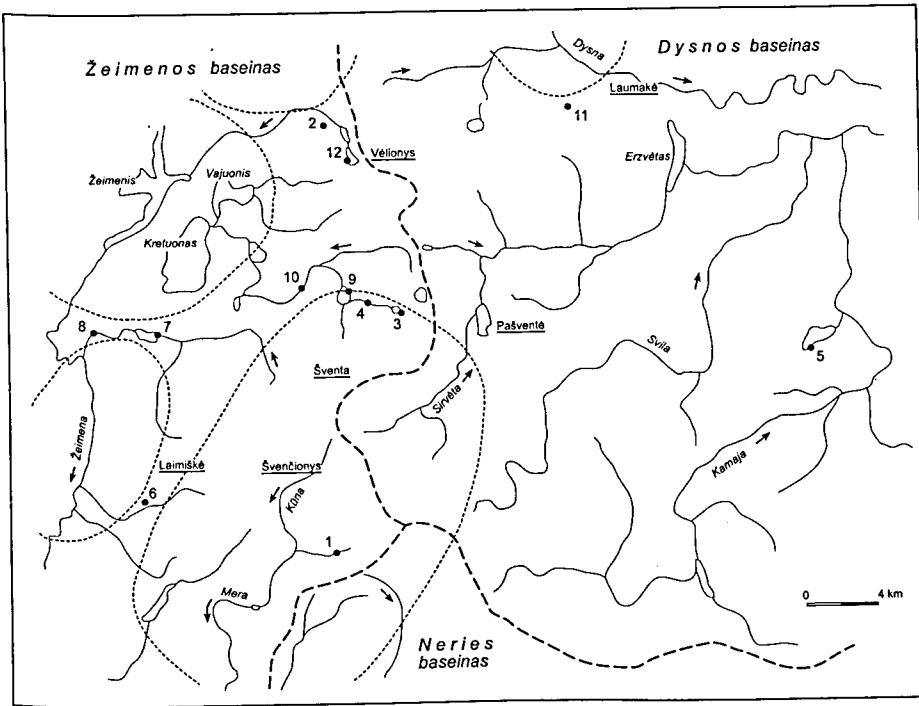
Tyrinėtojai sutaria, kad Švenčionyse iš seno buvo pilis ir didžiojo kunigaikščio dvaras. Vytauto laikais XV a. pradžioje čia buvo pastatyta bažnyčia [2]. Vėlesniuose turimuose negausiuose dokumentuose yra daugiau duomenų apie privačią (didikų ir bajorų) žemėvaldą Švenčionių valsčiuje nei apie patį Vilniaus tįjūnijai priklausiusį dvarą. XVI a. viduryje dvaras, atrodo, buvo priskirtas Ašmenos pavietui, tolesnė jo istorija nėra plačiau tyrinėta.

Senuosiuose dokumentuose Švenčionių vardas įvairuoja, pvz.: *dobra...* *Schwantany* (1433 m.) [3], *curie nostre Schwenthiani*

(1434 m.) [4], *отчызна Свинѣтыны, на Свинѣтанех* (1522 m.) [5], *w Swincz-nach, do dobr...* *Swinczan* (1523, 1525 m.) [6], *z maj'tku Szwentany...* (1743 m.) [7]. Atrodo, susiduriame ir su kanceliarine kalba iškraipytomis lietuviškomis vietovardžio lytimis [8], ir su rytų aukštaičių tarmės formoms artima rašyba (*Swinciany – miasteczko zydami ozadzzone...* 1784 m.) [9]. Galimas dalykas, Švenčionių vardo užrašymai XV–XVI a. dokumentuose atspindi laipsnišką vadinamojo punitininkavimo įsigalėjimą (*švint-* vietoj *švent-*) [10]. Taip pat paminėtina, kad Švenčionys priklauso regionui, kuriame dzūkuojama (pvz., *nakcis*), *č* ir *dž* verčiamos į *c* ir *dz* (pvz., *sveciai*). Švenčionių apylinkėse taip pat užfiksuotas priebalsių *š*, *ž* ir *s*, *z* painiojimas (pvz., *as*, *ziema*, *šarmata*) [11]. Tad vietos gyventojų lūpomis Švenčionių vardas skirtingu laiku galėjo būti tariamas nevienodai: **Šventionys*, **Švintionys*, **Švinčionys*, **Švincionys* ir pan.

A. Vanagas, specialiai tyręs Lietuvos miestų vardų darybą, Švenčionių vardo kilmei didesnio dėmesio neskyrė. Jis aprioriškai spėjo, kad *Švenčionys* yra priebalsis *-onys* vedinys iš ežero vardo Šventas arba upės vardo Šventė. Įtikimesnė jam atrodė menama Švenčionių vardo asmenvardinė kilmė iš retos Lietuvoje pavardės (pracityje – asmenvardžio) Švenčionys [12]. Tame pačiame darbe pateikta ir keletas akivaizdžių Švenčionių vardo analogijų iš to paties regiono: *Merionys* (<*Mera*, up.), *Svylionys* (<*Svyla*, up.), *Mylionys* (<*Mylė*, up.), *Mėžionys* (<*Mėžia*, up.) (visi – Švenčionių r.).

Prieš kurį laiką šio straipsnio autorius atkreipė dėmesį į senųjų (ikikrikščioniškųjų) šventviečių gausą Švenčionių krašte [13]. Tai šventi kalnai, laukai, akmenys, medžiai, upės, šaltiniai, ežerai (1 pav.). Iš šių šventviečių iki pastarojo meto užfiksuota net 10 vandenvardžių, sudarytų su šaknimi *švent-* (*švint-*); dar po vieną – su žodžiais *perkūnas* ir *vėlė*. Tai Šventelės, Šventės upeliai, Šventi, Perkūno ir Vėlio ežerai. Ieškodami atsakymo,

1 pav. Švenčionių regiono šventvietės, geriau išsiskiriančių Nalšios valsčių ribos XI–XIII a. (pagal G. Zabiėlą, 1992) (punktyras), svarbesni vandenvardžiai (kursyvas) ir gyvenamųjų vietų pavadinimai (pabraukta) (pagal autorių).

Kalnai: 1. Lepšių Bobakalnis; 2. Erzvėto ežero sala; 3. Pošiūnų Laumių kalnas; 4. Adutiškio Ožnugaris; 5. Kančiogino ežero Bažnyčios sala; 6. Čižiškių Bažnyčia; 7. Garnių Kaukų kalnas; 8. Vaikučių Kupoliakalnis; 9. Rakštelių Alkas; 10. Grybų Velnynė;

Piliakalniai, padavimuose laikomi šventvietėmis: 11. Mažulonių 1-asis piliakalnis; 12. Stajėtiškio; 13. Kačėniškės; 14. Akvieriškės; 15. Cirklišio Perkūnkalnis; 16. Bogutiškės;

Laukai: 17. Reškutėnų Šventalaukis; 18. Mėžionėlių Šventelė;

Medžiai: 19. Tverečiaus ažuolas; 20. Trebučių liepa;

Akmenys: 21. Strakšiškės; 22. Paringio; 23. Kalnėnų; 24. Čelniukų; 25. Salomenkos;

26. Vosiūnų; 27. Girdėnų; 28. Vaikučių; 29. Reškutėnų; 30. Kaptarūnų; 31. Senojo Strūnaičio; 32. Matusonių; 33. Pliauškių 3-ųjų; 34. Sudotos;

Ežerai: 35. Mažulonių Vėlys; 36. Paringio Ringys; 37. Erzvėto; 38. Tverečiaus; 39. Mėšionių

Kikižeris; 40. Lazdinių (kitaip – Šventas); 41. Kančiogino; 42. Merkmenų; 43. Garnių Mergežeris (kitaip – Perkūno); 44. Rakštelių Šventas; 45. Aidukų Ilgis; 46. Pašaminės Šventas; 47. Tėberiš-kės Eglėžeris;

Pelkės: 48. Beržuvio Kreivaraistis; 49. Vėgodkos Kazoko raistas; 50. Dvilonių Šventabalis;

51. Šutų Kunigų balos;

Upės: 52. Andreikų Šventelė; 53. Bėčionių Šventupys; 54. Trakniškės Šventelė; 55. Garnių Šventė (kitaip – Pašventė); 56. Rakštelių Šventė; 57. Pašaminės Šventelė;

Šaltiniai: 58. Buckūnų; 59. Milašiaus; 60. Vosiūnų; 61. Tutariškės; 62. Paragiškės; 63. Bavainiškės

kaip paaiškinti šventųjų vandenų ir kitų rūšių šventviečių gausą, atkreipėme dėmesį į tai, jog istorinė Švenčionių žemė driekiasi ypatingame gamtiniame-geografiniame rajone: šiaurės–pietų kryptimi ją

skrodžia didžioji Nemuno ir Dauguvos takoskyra (šiame ruože taip pat aptinkamos kai kurios šventvietės), o šiauriniame pakraštyje rytų–vakarų kryptimi išsišėęs gilus slėnis, kuris Švenčionių

aukštumą dalija į šiaurinį ir pietinį masyvus. Vakaruose šis slėnis pavirsta plačia juo tekėjusios ledynmečio upės delta, o rytuose pereina į Dysnos žemumą.

2. Pirmieji Švenčionys prie Andreikų?

Nauji pastaraisiais metais surinkti ar publikuoti duomenys leidžia kur kas tvirtčiau kalbėti apie Švenčionių pavadinimo kilmę ir „pirmųjų“ Švenčionių vietą. 1999 m. žvalgomosios ekspedicijos Švenčionių rajone metu surinkta informacijos apie naujus bei mažai žinomus paminklus [14]. Vėliau duomenis papildė viena kita archyvinė žinutė, epizodiniai žvalgymai [15]. 2000 m. iš spaudos išėjo mokytojo A. Karmono istorinė-kraštotylinė apybraiža [16], kurioje, be filosofinių apmąstymų ir hipotezių apie Švenčionių vaidmenį ankstyvojoje Lietuvos valstybėje (taip ši knyga anotuojama), paskelbtas didelis pluoštas dokumentuotų folkloro, etnologijos, kalbos faktų, užrašytų pietinėse Švenčionių apylinkėse penktąjį ir vėlesniais dešimtmečiais.

Taigi aiškėja, kad vietovė, kurioje kilo Švenčionių pavadinimas, yra Andreikų kaimo apylinkėse, apie 5 km į pietus nuo miesto ir apie 3,5 km į pietryčius nuo Cirklišio piliakalnio, su kuriuo iki šiol tradiciškai siejama Švenčionių pradžia. Prie Andreikų teka nedidelis apie 5 km ilgio Šventelės upelis, kairysis Kūnos intakas (2 pav.). Šio upelio kairiajame krante yra Švenčiankos (*Szwenciany*, *Szwincianka*) dvarvietė. Pasakojama, kad čia būta val-

dovo medžioklės dvaro, kur atvykdavo kunigai (tai senas, tarminis kunigaikščių vardas) iš Vilniaus, Krėvos, Alšėnų, Svyrių ar Vydžių [17]. Rašytinė jo istorija siekia bent jau XVIII a. [18] Paskutiniai dvaro šeimininkai XX a. pirmojoje pusėje – Pincevičiai. Dabartiniu metu dvarą mena keletas senų Šventelės upelio tvenkinių slėnyje (3 pav.), parko želdiniai aukštumoje šalia vietos, kur XIX–XX a. stovėjo plytinių dvaro gyvenamasis pastatas.

Andreikų Šventelės upelio pavadinimas neprieštarauja prielaidai, kad Švenčionių vardas yra kilęs iš *Švento* ežero arba *Šventės* upelio [19]. Šventė lengvai galėjo pavirsti Šventele (plg. Alytus – Alytėlė, Vilkmėrgė – Vilkmėrgėlė, Seda – Sedula ir t. t.). Be to, kaip jau minėta, Švenčionių krašte žinomi ir Šventėmis, ir Šventelėmis vadinami upeliai.

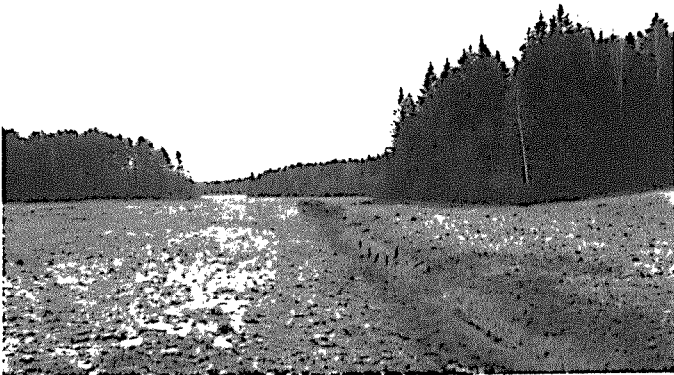
Kultūrinė Andreikų apylinkių geografija taip pat neprieštarauja prielaidai, jog valdovo dvaras, vadinamas Švenčionimis, ankstyvuojau Lietuvos valstybės laikotarpiu egzistavo kaip tik prie Šventelės upelio: apylinkėse žinoma keletas Rytų Lietuvos pilkapynų, kurių pilkapių dydis ir forma būdingi I tūkst. pabaigai – II tūkst. pradžiai; tyrinėjant Bildų pilkapyną, aptikta degintinių žirgų kapų su IX–XII a. įkapėmis; Šventelę kerta senas kelias iš Švenčionių į Lentupį bei Strūną (joje privataus dvaro būta jau XV a. pabaigoje [20]) (4 pav.).

Vienas iš svarių argumentų už istorinį Švenčionių dvarą prie Andreikų Šventelės upelio yra ir Šakališkės (kitaip – Barčiškės) kaimo kaimynystė.

2.1. Barčiškė įkurta bartų?

Barčiškėje iš seno gyveno žmonės, apylinkinių vadinami barčiais, vėliau – Barčių pavarde. A. Karmono duomenimis, tarp žmonių buvo pažymimi net ir fiziniai jų skirtumai – vyrai buvo neaukšti, plačių pečių. Patys kaimo gyventojai pasakodavo šeimynines legendas apie tai, jog jų protėvis šioje vietoje įkurdino kunigaikštis [21]. Kad ir kaip būtų (senąją šio

2 pav. Andreikų apylinkių Šventelės upelis aukštupyje. V. Vaitkevičiaus nuotr. 2002 m.

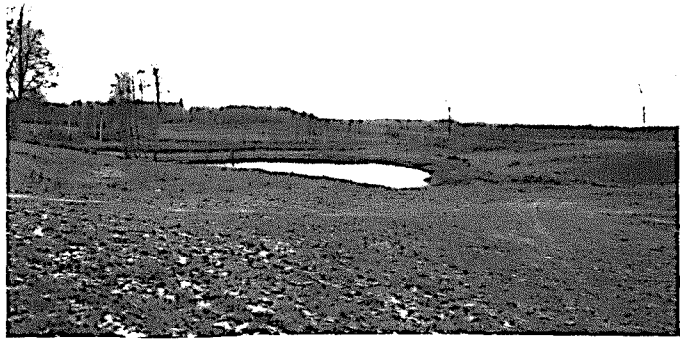

kaimo istoriją tiksliai gali nušviesti tik istorijos dokumentai), šie padavimai, galimas dalykas, nėra XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje literatūroje populiarios barčių temos atspindžiai. Dar vieno, Bartasiškės, kaimo būta apie 5 km į šiaurės rytus nuo Barčiškės, Lietuvos–Baltarusijos pasienyje, į rytus nuo Žašinių ežerų [22].

Dalis prūsų genties bartų arba barčių atstovų, pralaimėję karą su kryžiuočiais, Traidenio valdymo laikotarpiu XIII a. antrojoje pusėje persikėlė į Lietuvos kunigaikštystę, kurioje kai kur net iki XVIII a. užsiėmė įvairia su keliais susijusia tarnyba, pirmiausia tiltų bei brastų statyba ir priežiūra. Daugiausia bartų gyvenviečių užfiksuota pietų ir pietryčių Lietuvoje bei šiaurės vakarų Baltarusijoje. Jos paprastai išsidėsčiusios pagal didžiąsias upes: Nemuną, Merkį, Nerį, t. y. ten, kur reikėjo užtikrinti saugų persikėlimą per jas [23]. Tačiau tai nereiškia, kad bartų, kaip ir kitų vakarų baltų genčių atstovų (pvz., jotvingių, skalvių), gyvenviečių nebuvo Rytų Lietuvoje. Geras pavyzdys – istorinė Utena prie Narkūnų piliakalnio. Ten aptiktas XIV a. kapinynas, kuriame mirusieji buvo laidojami taip pat, kaip jotvingių palikuonys Gardino–Lydos regione, apdedant jų griautinius kapus akmenimis [24].

Ieškant tikslesnio atsakymo į klausimą apie pirmuosius Švenčionių Barčiškės gyventojus, svarbu pažymėti ir į rytus nuo jos esančią senosios religijos šventvietę. Numelioruotų plynių (buvo Aklio ežeras ir pelkė) šiauriniame–šiaurės vakariniame pakraštyje, miške, yra Trumpiške vadinama maždaug 10 ha ploto pelkė. Pasakojama, kad čia slapstėsi Trumpiškės velnias, o jei kas kaime norėjęs pasigirti drąsa, tai sakęs, kad galįs vidurnaktį perėti Trumpiškę [25].

Trumpiškės šiaurinis–šiaurės vakarinis pakraštys yra vadinamas Patrupiške, ten pat (apie 0,9 km į rytus nuo kelio Andreikos–Dvilonys, 0,25 km į vakarus nuo kelio Bildos–Janutiškė) miške esanti dauba užpelkėjusiu dugnu – Patrupiškės Bažnyčėla, kitaip

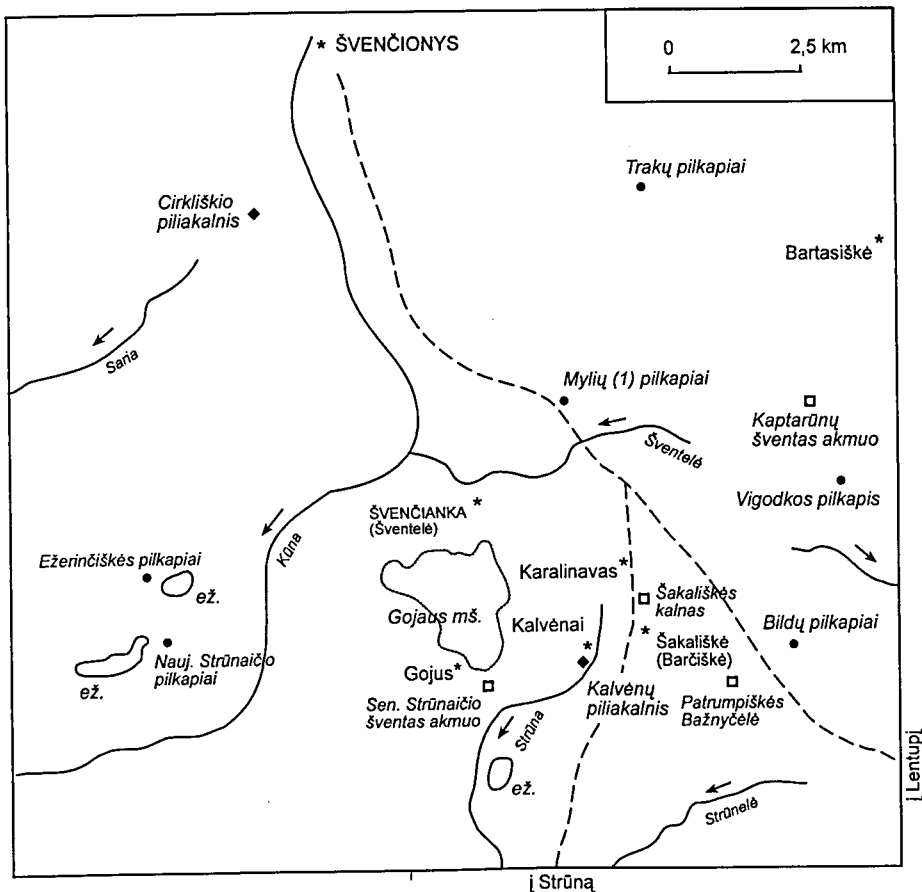
Bažnyčėle, Šventa Bažnyčėle, Šventabaliu [26]. Šis pavadinimas bendrai taikomas miškui, aukštumai, bet dažniausiai – netaisyklingos formos, apie 1 ha ploto vidutinio statumo, vidutiniškai 5–8 m aukščio šlaitais daubai.

Pasakojama: „Bažnyčėla vadzinas, bala tokia gili, tai ty s?niai pasakojo <...>. Ten kol dar bažnyčių nebuvo, meldės <...>. Ty Bažnyčelėj meldės kaip tai žmonės <...>. Vadino Šventa Bažnyčelė. Ty balon ton šokom: galan kaip šoki <...> tai: „Dzieve tau“, è atgal kaip leki, tai „Dzieve man“ [27]. Arba: „Mano dziedas pasakojo, kad važiuodami Onon (į šv. Onos atlaidus Lentupin), o ypač grįždami, kartais sustodavo Patrupiškéje. Eidavo Bažnyčialėn ir šokinėdavo per šiekštą. Bijodavo, kad neužpyktų naminiai, savi dzievukai. Ale tai buvo seniai. Sakydavo „einam pas Trumpį“. Nuo to šokinėjimo per šiekštą gal ir pavardė mūsų atsirado“ (pasakojo Adolfas Šiekštelė iš Dvilonių) [28], „Ščūras eidavo ir Patrupiškės Bažnyčialėn, kur šokinėdavo per šiekštą“ [29].

Trumpiškės (Patrupiškės) šventvietė iki šiol yra vienintelė užfiksuota vadinamoji šventvietė Lietuvoje. Padavimai liudija seną jos kilmę, o pavadinimas gali būti susijęs su vienu iš prūsų (!) genčių dievų, – Patrimpu (plg. *Natrimpe*, 1418 m.; *Potrympus*, 1530 m.). Pažymėtina, kad sutampa ne tik šventvietės ir šio dievo vardai. Padavimai apie meldimąsi šokinėjimą per rąstą (arba šiekštą) šioje šventvietėje galbūt rodo net semantinį ryšį su Patrimpo kultu: prūsų šaknis **trimp-*

3 pav. Vienas Švenčionių (kitaip – Švenčiankos) dvaro tvenkinių Andreikų apylinkėse. V. Vaitkevičius nuotr. 2002 m.

4 pav. Švenčionių–
Andreikų apylinkės:
I tūkst. antrosios
pusės – II tūkst.
pradžios pilkapynai
(●), piliakalniai (◆)
(pagal G. Zabielią,
1992), svarbesnės
gyvenamosios vietos
(*) ir šventvietės (□)
(pagal autorių)

(minėtuose dievo varduose su prefiksais **au-* ir **pa*), lietuvių kalboje *Trimpa*,-s, o latvių – *Trimpus* suponuoja mitologinės būtybės vardą **Trimpas* (**Trimpā* ar **Trimpus*), kuris etimologiškai susijęs su lietuvių *trep-ti* „trepsėti, trypti“. Tąd ir **Trimpas* – „tas (dievas), kuriam (t. y. kurio garbei) trepsima“ [30].

Lietuvių padavimai ir sakmės apie šokinėjant per rąstą besimeldžiančius žmones [31] kol kas nėra plačiau analizuoti. Lietuvių *Trimpa*,-s, kaip jau minėta, yra mitinės būtybės vardas, kartais vartojamas sinonimiškai *Velniui* (plg. „Eik sau po Trimpų!“ [32]). Dvilionių kaime prie Barčiškės Trumpiu taip pat buvo vadinas *Velnias*. Kuomet kuriuose nors namuose kildavo nesantaika, buvo sakoma: „Pas juos svečiuojasi iš Trumpiškės raišakojis“ [33] (=velnias).

Apibendrinant, kas pasakyta apie Bar-

čiškės gyventojų šeimynines legendas ir duomenis apie menamai prūsišką Trumpiškės šventvietės prigimtį, yra pagrindo manyti, jog Šakališkėje (Barčiškėje) dar XIII a. viduryje – antrojoje pusėje [34] apsigyveno bartai pabėgėliai. Jeigu tai tiesa, tuomet ir valdovo dvaro (pradžioje – kiemo) įkūrimą Švenčionyse Andreikų apylinkėse pagrįstai būtų galima datuoti ankstyvuojų Lietuvos valstybės laikotarpiu, XIII a.

3. Kelios pastabos dėl Cirkliščio

Komentuoti plačiau netyrinėtų Cirkliščio piliakalnio ir dvaro prie Andreikų Šventelės upelio tarpusavio ryšį tuo tarpu sunku. Piliakalnis turi I tūkst. pabaigos – II tūkst. pradžios laikotarpiui būdingus įtvirtinimus. Tačiau galimas dalykas, kad jame stovėjusi vieno Našios kunigaikščių medinė pilis buvo sunaikin-

ta dar Polocko kunigaikščių antpuolių metu XI–XII a., t. y. iki teritorinio Lietuvos valstybės kūrimosi (plg. Mažulonių 1-ojo piliakalnio pavyzdį, Ignalinos r.). Tai reikštų, kad Švenčionyse valdovo dvaras kūrėsi tarytum nuošalyje, neatsižvelgiant į tai, kur ūkinis-administracinis centras veikė ankstesniu laikotarpiu. Kita vertus, Cirkliškis su apylinkėmis galėjo būti privati kurio nors kunigaikščio valda, ir didysis kunigaikštis, kurdamas savo kiemą, buvo priverstas į tai atsižvelgti.

Bet kuriuo atveju, laikantis prielaidos, jog pirmieji Švenčionys buvo Andreikų apylinkėse, šiandien susidarantys menami atstumai tarp valdovo dvaro, pilies, bažnyčios ir miestelio (jie galėjo siekti apie 5 km), nėra didelis prieštaravimas. Nekompaktiška ir kintanti ankstyvųjų dvarų, pilių, bažnyčių bei miestelių kompozicija nėra reta Lietuvoje, nors ne visada aiškios jos pasikeitimų priežastys (plg. Šeimyniškių piliakalnį, senąją Anykščių dvarvietę, XV a. pirmojoje pusėje pastatytą bažnyčią ir miestelį prie brastos per Šventąją [35]).

4. Išvados

Šventelės upelis, nuo kurio kilo Švenčionių pavadinimas, teka apie 5 km į pietus nuo Švenčionių, Andreikų apylinkėse. Šio upelio (kairysis Kunos intakas) pakrantėse ir turėtų būti ieškoma XIII–XIV a. valdovo kiemo (dvaro).

Tokiai ankstyvojo Švenčionių dvaro lokalizacijai neprieštarauja I tūkst. pabaigos – II tūkst. pradžios archeologijos paminklų išsidėstymas; prielaidą sustiprina į pietryčius nuo Andreikų įsikūręs Šakališkės (kitaip – Barčiškės) kaimas ir šalia jo esanti Trumpiškės šventvietė: yra pagrindo manyti, kad Barčiškėje jau Tradeinio valdymo laikotarpiu XIII a. antrojoje pusėje gyveno pabėgėliai bartai, ir ten veikusi šventvietė buvo susijusi su prūsų dievo Patrimpo kultu.

Straišnis parengtas pranešimo „Švenčionys

vardo kilmė“ pagrindu. Pranešimas perskaitytas 2002 m. liepos 5 d. Švenčionyse, konferencijoje „Švenčionys amžių tėkmėje“.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Milžinas. Mūsų Švenčionys, *Mūsų Vilnius*, 1933, nr. 6, p. 86.
2. Plg.: Łowmiański H. *Studia nad pocztkami społeczństwa i państwa litewskiego*, Wilno, 1932, t. 2, p. 116; Wojtkowiak Z. *Litwa Zawilejska w XV i pierwszej połowie XVI w.*, Poznań, 1980, p. 106–108; Baranauskas T. *Lietuvos valstybės ištakos*, Vilnius, 2000, p. 193–194.
3. *Lietuvos Metrika (1380–1584). Užrašymų knyga 1*, Vilnius, 1998, p. 28–29.
4. *Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vlnensis (1387–1507)*, Kraków, 1948, t. 1, p. 150.
5. *Lietuvos Metrika (1522–1529). Užrašymų knyga 12*, Vilnius, 2001, p. 130.
6. *Lietuvos Metrika (1380–1584). Užrašymų knyga 1*, Vilnius, 1998, p. 58, 136.
7. Kurczewski J. *Kosciol zamkowy czyli Katedra Wileńska*, Wilno, 1908, p. 259.
8. Plg. Garliauskas V. Lietuviškos asmenvardžių lytys XV amžiaus Lietuvos Metrikos dokumentuose, *Baltistica*, 2000, t. 35(2), p. 232.
9. Opis parafii dekanatu Wileńskiego z 1784 r., *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 694, ap. 1, b. 3504, l. 51. Anketas apie parapijas pildė vietos klebonai. Tame pačiame šaltinyje ir: *Szwinta*, dwor (dabar – Šventa, Švenčionių r.), *Szwincianka*, dwor (buvęs Šventelės dvaras į pietus nuo Švenčionių), *Szwynetela*, wies (prie Šventelės upelio Senos Pašaminės apylinkėse) (*Opis parafii dekanatu Wileńskiego...*, l. 51, 63).
10. Plačiau žr. Baranauskas T. Kur buvo Lietuvos žemė, *Lituanistica*, 2002, nr. 2, p. 10–14.
11. Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos dialektologija*, Vilnius, 1994, p. 76–77, 167 (2 leid.).
12. Vanagas A. *Lietuvos miestų vardai*, Vilnius, 1996, p. 244–246.
13. Vaitkevičius V. Kodėl Švenčionys (vardo kilmės paieškos), *Švenčionių kraštas Rytų Lietuvos kultūros istorijoje* (konferencijos pranešimų tezės), Švenčionys, 1998, p. 3–4.
14. Brazaitis Dž., Vaitkevičius V., Zabiela G. Lietuvos–Baltarusijos sienos ruožo Švenčionių rajone žvalgymai 1999 m., *Archeologiniai tyrimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais*, Vilnius, 2000, p. 508–512.
15. Vaitkevičius V. Senujų šventviečių žvalgymai, *Archeologiniai tyrimai Lietuvoje 2000 metais*, Vilnius, 2002, p. 199–202.
16. Karmonas A. *Istorijos mįslės (Šiaurės Rytų*

- Lietuva), Utena, 2000.
17. Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 25–26, 324, 391.
 18. *Opis parafii dekanatu Wileńskiego...*, l. 51; *Słownik Geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa, 1890, t. 11, p. 682, 685; Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 25–27.
 19. Vanagas A. *Lietuvos miestų vardai...*, p. 244–246.
 20. Wojtkowiak Z. *Litwa Zawilejska...*, p. 115.
 21. Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 30, 232, 315, 322, 323, 326.
 22. Karmonas A. *Istorijos mįslės*, p. 51.
 23. Ochmański J. Kitų etninių grupių Lietuvos gyventojai XIII ir XIV a., *Senoji Lietuva* (vertė R. Griškaitė ir O. Mickevičiūtė), Vilnius, 1996, p. 72–82.
 24. Volkaitė-Kulikauskienė R., Luchtanas A. Narkūnų senkapio 1976 m. tyrinėjimai, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1979, t. 1, p. 101–109; taip pat žr. Kviatkovskaja A. *Jotvingių kapinynai Baltarusijoje (XI a. pab. – XVII a.)*, Vilnius, 1998.
 25. Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 137–139.
 26. Karmonas A. Dvilionių kaimo vietovardžiai, *Mūsų kalba*, 1972, nr. 6, p. 41–43; Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 251; *Lietuvių tautosakos rankraštynas* (toliau – LTR) 6810/258; Abėcėlinė lietuvių vietovardžių iš gyvosios kalbos kartoteka Lietuvių kalbos institute.
 27. LTR 6810/258.
 28. Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 384; taip pat p. 169.
 29. Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 322.
 30. Plačiau žr. Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologinis žodynas*, Vilnius, 1996, t. 3, p. 334–335.
 31. Priskiriami tarptautiniam pasakojamosios tautosakos motyvų tipui AT 827.
 32. Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologinis žodynas...*, p. 334.
 33. Karmonas A. *Istorijos mįslės...*, p. 138.
 34. Žr. Ochmański J. *Kitų etninių grupių Lietuvos gyventojai XIII ir XIV a.*, p. 72–82; taip pat: Dubonis A. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio leičiai. Iš Lietuvos ankstyvųjų valstybinių struktūrų praeities*, Vilnius, 1998, p. 62–63.
 35. Žr. Zabiela G. Senieji Anykščiai, *Baltų archeologija*, 1998, nr. 1–2, p. 54–57.

SUMMARY

Vykintas Vaitkevičius CONCERNING EARLY HISTORY OF ŠVENČIONYS

Švenčionys is one of a few administrative centres of Lithuania, which title has got a relationship with an ancient (up to Christianity) Lithuanian religion. The article presents recently collected data about the title's origin and the first localization of Švenčionys.

A site, which inspired a title of Švenčionys, is located in surroundings of Andreikiai village, 5 km towards the south from Švenčionys and 3.5 km towards south-eastern direction from Cirkliškiai Mound. The mound has been considered as the first Švenčionys site. The Šventelė Rivulet (the left affluent of the Kuna), which is 5 km long, flows close to Andreikai. There is an estate site of Švenčianka on the bank. Stories tell that there has been a hunting estate of a great duke. No archaeological investigating has been made; written data has not been explored. Though, there is a possibility to tell that an estate of Švenčionys lord has been settled in approximately that place in the 13th – 14th centuries. Several barrows, which are characteristic to the end of the 1st – the beginning of the 2nd millennium, are known in the surroundings. Old roads to Lentupis and Strūna from Švenčionys lead there. There is Šakališkė village (Barčiškė – otherwise) towards the southeast from Andreikai. Probably, the great duke of Lithuania has settled in the territory Prussian refugees – *the bartai* in the 2nd half of the 13th century. The presumption is confirmed by data about a temple close to Barčiškė (a swampy hollow in the wood), which has been titled as Trumpiškė or Patrupiškė Church. The cult site could be related to Patrimpas – one of Prussian gods.

Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, 2001 Vilnius
El. paštas vikivait@takas.lt

Gauta 2003-03-19
Išleista spaudai 2003-11-26